

НАУКОВО-КАТЕГОРІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНІ ОЧІКУВАННЯ»

І.С.Попович. Науково-категорійний аналіз поняття «соціальні очікування». У статті здійснена спроба науково-категорійного аналізу поняття «соціальні очікування». Систематизовано за напрямками наукові праці про досліджуваний феномен. У історичному аспекті встановлено родо-видові зв'язки всього переліку понять, які окреслюють семантичний простір поняття «соціальні очікування». Побудовано графічну візуалізацію цих зв'язків. Виокремлено ознаки очікувань і вже за цими ознаками систематизовано очікування та показано розвиток їх різновидів. Зазначено, що «соціально-психологічні очікування» є конкретизацією первинного родового поняття «соціальні очікування».

Ключові слова: поняття «соціальні очікування», науково-категорійний аналіз, родо-видові зв'язки, первинне родові поняття.

И.С.Попович. Научно-категориальный анализ понятия «социальные ожидания». В статье осуществлена попытка научно-категориального анализа понятия «социальные ожидания». Систематизированы по направлениям научные труды об исследуемом феномене. В историческом аспекте установлены родо-видовые связи всех понятий, которые очерчивают семантическое пространство понятия «социальные ожидания». Построена графическая визуализация этих связей. Выделены признаки ожиданий и уже по этим признакам систематизировано ожидания и показано развитие этих разновидностей. Отмечено, что «социально-психологические ожидания» являются конкретизацией первичного родового понятия «социальные ожидания».

Ключевые слова: понятие «социальные ожидания», научно-категориальный анализ, родо-видовые связи, первичное родовое понятие.

Постановка проблеми. Проблема соціальних очікувань особистості попри всю значущість і актуальність для сучасної науки є маловивченою, що

засвідчує недостатню розробленість науково-категорійного апарату. Розмаїття схожих за значенням, інтерпретацією термінів ускладнює вивчення та підводить до нагальної необхідності виявити родо-видові зв'язки, здійснити типізацію соціальних очікувань, впорядкувати знання.

Аналіз останніх досліджень. Базуючись на фундаментальних положеннях розуміння особистості як суб'єкта самоактивності, соціальні очікування розглядаються як прояв самосвідомості особистості, важлива її складова, базовий психологічний механізм саморегуляції поведінки особистості (Р.Бернс, М.Й.Боришевський, Н.Й.Гуткіна, В.Джемс, І.С.Кон, Б.МакКендлес, Т.М.Титаренко, С.П.Тищенко, Т.Шибутані та інші).

Особливий науковий інтерес складає дослідження соціальних очікувань як складової ціннісно-сислової сфери особистості, складової соціальних цінностей і ціннісних орієнтацій (І.М.Альошина, Г.М.Андрєєва, М.С.Бобнева, А.О.Ручка, І.І.Чеснокова та інші).

Цікавими є наукові розвідки соціальних очікувань у процесі спілкування, розгляд як складової комунікативної взаємодії, що відображає об'єктивну необхідність узгоджених дій, врахування позицій інших учасників взаємодії (Г.Д.Долинський, О.О.Єршов, Я.Л.Коломінський, Ю.М.Орлов, Дж.Д.Хетфілд, Р.К.Хьюсман, Ю.В.Янотовська та інші). У лінгвопрагматиці та дискурс-аналізі експектації застосовують для дослідження й опису процесів розуміння мовленнєвого спілкування (Т.О.Ладиженська, Г.К.Михальська, Дж.У.Оллер, М.Стаббс).

У міжособистісній взаємодії соціальні очікування розглядаються у формі очікуваної оцінки, що є видом соціальної оцінки і проявом особистісної рефлексії (Дж.Бегбі, Н.Й.Гуткіна, В.Р.Кисловська, К.Т.Соколова та інші).

У теоріях атрибуції та міжособистісній перцепції зазначається провідна роль експектацій щодо становлення і налагодження взаєморозуміння (О.О.Бодальов, Е.Н.Лінчевський, В.Б.Ольшанський, Ф.Хайдер та інші).

У вітчизняній психології проблема очікувань у навчально-виховному процесі була предметом дослідження таких науковців: М.Й.Боришевський, Л.І.Гавришак, Н.В.Кузьменко, С.Є.Кулачківська, О.Ю.Осадько, С.П.Тищенко та інші. Торкалися цієї проблеми і з'ясовували очікування директора, вчителів і батьків: К.Бідуел, Дж.Гемфіл, Д.Гріффітс, Г.Д.Долинський, М.В.Кларін, Я.Л.Коломінський, В.Крано, Б.Масон, П.Меллон, Р.Мертон, Д.Рамсеяр, Р.Розенталь, Г.Фредеріксен та інші.

Найбільш поширеними науковими дослідженнями, що мають прикладний, більшою мірою процесуальний характер, – є дослідження очікувань та привабливості як детермінант мотивації особистості. Значною мірою це здобутки зарубіжних науковців (Дж.С.Адамс, К.Альдерфер, В.Арнольд, Дж.Аткінсон, Р.Аткінсон, В.Г.Врум, Ф.Герцберг, Ф.Гілбрет, В.Глассер, М.Л.Гомелаурі, Г.Грант, Е.Л.Деці, С.Епстайн, Р.Лайкертс, Е.Локе, Е.Е.Лоулер, Д.МакГрегор, Д.МакЛелланд, П.Мартін, Е.Мейо, У.Оучі, Л.В.Портер, Ф.Ретлісбергер, Ш.Річчі, С.П.Роббінс, Е.Стотланд, Ф.Тейлор, Н.Фізер, Х.Хекхаузен та інші).

Актуальними є наукові теорії, що розкривають фізіологічні передумови здатності психіки до передбачення. Найбільш значущими є: теорія фізіологічних корелятивів психічних явищ (І.П.Павлов), теорія функціональних систем (П.К.Анохін), вчення про фізіологію активності (М.О.Бернштейн), інформаційна теорія емоцій (П.В.Симонов).

Не можемо оминати наукові дослідження, у яких очікування посідають центральне місце в поясненні поведінки ссавців і птахів (Р.К.Боллс, Д.Л.Бродіган, М.В.Петерсон, Е.Ч.Толмен, К.Л.Халл та інші).

У теоріях рольової поведінки особистості, теорії конвенційної міжособистісної взаємодії, теорії соціалізації, – соціальні очікування розглядаються як складова соціальної ролі, як нормативні очікування, що виступають в ролі соціальних санкцій (Г.Блумер, П.П.Горностай, Е.Гоффман, Р.Дарендорф, Дж.Джібс, Ч.Х.Кулі, М.Кун, Р.Лінтон, Д.Дж.Майерс, Г.Дж.Мід, Т.Парсонс, Р.Розенталь, Т.Шибутані та інші).

Особливої уваги заслуговують і філософсько-соціологічні надбання досліджуваного феномену. Філософи і соціологи у свій час торкалися проблеми соціальних очікувань, очікуваного образу людини, її майбутнього, суб'єктивної реальності (І.М.Валлерстайн, Д.В.Гусєв, Р.Дарендорф, Дж.Джібс, І.В.Желтикова, Т.Парсонс, Н.І.Соболева, М.Хайдеггер та інші).

Феноменології соціальних очікувань, зокрема екзистенційному аспекту, приділяли увагу: М.М.Карпицький, А.М.Книгін, Г.М.Тарнапольська, Т.М.Титаренко, М.Хайдеггер та інші.

Науковий інтерес складають теорії моделювання майбутнього (О.В.Михальський, Т.М.Титаренко) та соціального наuczіння (А.Бандура, Дж.Б.Роттер та інші). На очікуваннях як різновиді та формі антиципаційного процесу акцентували увагу Б.Ф.Ломов, Є.Н.Сурков, І.Г.Батраченко та інші.

Особливої актуальності набувають дослідження соціальних очікувань в сімейних стосунках, подружніх взаєминах (А.Н.Волкова, Г.В.Лагонда, Н.Є.Хлопоніна та інші).

Одним із сучасних наукових напрямків є дослідження соціально-психологічного змісту професійних очікувань (Т.П.Борисова, М.Ю.Варбан, О.А.Коновалова, М.В.Сурякова, О.В.Тишковський, І.О.Торбенко, А.П.Фарадинська та інші).

Науково-категорійний аналіз поняття «соціальні очікування» **продовжує наукові пошуки автора [7]** і є спробою розібратися у неймовірно складному трактуванні визначень, змістових параметрів та психологічних особливостей соціальних очікувань, що, на наш погляд, повинно внести ясність і однозначність у трактування та дослідження соціальних очікувань особистості.

Соціальні очікування є вельми складним феноменом і потребують системного аналізу, фундаментального дослідження. Складність соціальних очікувань значною мірою зумовлюється тим, що вони одночасно можуть виступати предметом дослідження низки наук, зокрема: соціальної психології, психології соціальної роботи, психології особистості,

педагогічної психології, психології професійного розвитку, футурології, психології менеджменту, організаційної психології, конфліктології, соціальної педагогіки, а також філософії та соціології. Кожна наука своєрідно досліджує проблему очікувань, почасти звертаючи увагу на них, як на допоміжний елемент, згадуючи у контексті опису інших наукових явищ. Соціальні очікування завжди залишалися «на поверхні», хоча є невід'ємною складовою дії, вчинку, поведінкового акту, взаємин, діяльності. Соціальні очікування – це потужний психічний механізм, що здійснює визначальний вплив на розвиток та становлення особистості як суб'єкта самоактивності.

Мета статті полягає у здійсненні науково-категорійного аналізу поняття «соціальні очікування», виявленні родо-видових зв'язків.

Виклад основного матеріалу. Наукові пошуки [1-3; 10; 11; 14; 15] дали можливість виокремити поняття, які тотожні чи схожі з «соціальними очікуваннями» за значенням, змістом, вимовою, інтерпретацією, лінгвістичними особливостями, є частинами цілого, вказують на окрему класифікаційну ознаку чи якусь властивість, взаємодоповнюють чи підкреслюють окрему грань. Наводимо весь перелік цих понять: «очікування», «соціально-психологічні очікування», «експектації», «нормативні очікування», «рефлексивні очікування», «екзистенційні очікування», «емоційні очікування», «комунікативні очікування», «навчально-комунікативні очікування», «секундарні сподівання», «активні очікування», «пасивні очікування», «самоочікування», «особистісні очікування», «самоекспектації», «сподівання», «чекання», «дожидання», «покладання надії», «прогнозування», «колективні очікування», «групові очікування», «організаційні очікування», «рольові очікування», «ціннісно-рольові очікування», «ймовірні очікування», «можливі очікування», «експектації-передбачення», «професійні очікування», «ситуативні очікування», «життєві очікування», «специфічні очікування», «генералізовані очікування», «адекватні очікування», «неадекватні очікування», «відкриті очікування», «закриті очікування», «латентні очікування», «міжособистісні

очікування», «двосторонні очікування», «односторонні очікування», «обов'язкові очікування», «належні очікування», «реальні очікування», «ідеальні очікування». Такий перелік, на перший погляд, хоч і ґрунтовно окреслює варіативність семантичного простору базового поняття дослідження, проте створює певний комплекс проблем. По-перше, класифікаційні, типологічні ознаки переплітаються; по-друге – зустрічаються доповнення понять одне одним, ототожнення, заміщення; по-третє – нівелюється логіка етимологічної складової дослідження базового поняття.

З метою чіткого окреслення семантичного простору поняття «соціальні очікування», визначення діапазону вживаності та виокремлення поміж інших, близьких за змістом і обсягом понять, спробуємо здійснити його науково-категорійний аналіз, першим кроком якого є встановлення родо-видових зв'язків.

Нам здається логічним проаналізувати родо-видові зв'язки у історичному аспекті, що дозволить відстежити зародження, розвиток і становлення досліджуваної проблеми. Безумовно, деякі спостереження про образ майбутнього, очікування смерті, сподівання, дождання, надії, відчай ми знаходимо у працях стародавніх філософів часів Сократа, Платона, Арістотеля. Аврелій Августин розмірковував: «Хто заперечуватиме, що майбутнє не наступило?...Але в душі залишається очікування майбутнього» [9]. Філософи відзначають, що майбутнє, як очікування, ніколи не настає і не стає минулим. Оскільки те, що настає не відповідає повністю очікуваному. У цьому плані теперішнє, що настає з позиції очікування завжди неочікуване. Очікування залишається нереалізованим минулим або майбутнім минулого [4].

У кінці XIX – початку XX сторіччя з'являються наукові праці про самосвідомість особистості, проблему «Я», міжособистісну взаємодію. У цих працях починає згадуватися, а пізніше і вивчатися феномен, який відомий в латиномовній літературі як «expecto», «ex(s)pectatio», у англійській – «expectation». Звернемося до словників наукової термінології, визначення

яких, хоч і не позбавлені суперечностей, все ж таки є еталоном. У словниках легалізовано і зафіксовано значення поняття у мові та категорійно-термінологічному апараті науки. Зокрема, у філософському словнику, за редакцією академіка В.І.Шинкарука (1986) «очікування», «експектація» (з лат. «expecto» – «чекаю») відображає одну з сторін міжособистісних стосунків індивіда у групі – очікування чогось, когось; також з лат. «ex(s)pectatio» – «чекання» – поняття соціально-психологічної теорії, яким позначають очікування певного способу вербальної і реальної поведінки індивіда в малій групі» [13, с.165]. У англійській літературі термін «експектації» (з англ. «expectation» – «очікування») – це активне очікування, його ще називають нормативним очікуванням [14; 15]. В українській та російськомовній науковій літературі зустрічаємо «очікування» (однина і множина), «ожидание» (однина), «ожидания» (множина) [1-13]. У орфографічному словнику української мови «очікування» – іменник середнього роду, який, як у множині, так і у однині, однаково вимовляється, хіба-що має різну інтерпретацію відмінків. У трьохтомному російсько-українському словнику (1981) «ожидание» – чекання, ждання, дождання, очікування; («надежда» «расчёт») – сподівання, сподіванка. «Ожидания» – не знаходимо [8]. У науковій літературі поряд із терміном «очікування» часто використовується термін «експектації» або «експектація». Зауважимо, що вживаються ці поняття як в однині, так і в множині [2; 12-15]. Ми вважаємо вживання такої інтерпретації – запозиченням іншомовного терміну, який увійшов до широкого вжитку наукової літератури. Отже, поняття «очікування» і поняття «експектації» ми розглядаємо як тотожні, оскільки очікування у латиномовній і англійській транскрипції – є експектації. Вони мають спільний корінь «expect» і однакове походження. У етимологічному словнику [5] «експектація» – поняття, що вживається у лінгвопрагматиці і дискурс-аналізі для дослідження і опису процесів розуміння у мовленнєвому спілкуванні. Означає очікування учасників комунікації стосовно перебігу подій, здатність «передбачати», що відбудеться далі, базуючись на

попередньому мовленнєвому контексті, на своєму життєвому досвіді, досвіді спілкування. Наприклад, назва тексту, вже обмежує певні експектації, у світлі яких буде інтерпретуватися наступний фрагмент тексту.

З розвитком соціальної психології на пост-радянському просторі особливого поширення і застосування набуває поняття «соціальні очікування». Вживають його тільки в множині. Ми не знаходимо жодної праці, де б мало місце використання досліджуваного поняття в однині, як «соціальне очікування». Під соціальними очікуваннями почасти розуміють суб'єктні орієнтації, суб'єктивні уявлення, неформальні регулятори міжособистісної взаємодії, тому недоречно у такому контексті вести мову про якесь одне соціальне очікування. Зазначимо, що соціальні очікування – це ті перманентні проєкції у майбутнє, коли на зміну одним очікуваним образам, приходять інші. Цих проєкцій безліч, вони множинні і знаходяться у постійній апробації. Зокрема, поняття «соціальні очікування» [12] розглядаються як суб'єктні орієнтації, які поділяють члени соціальної групи стосовно передбачуваного перебігу подій і забезпечують пізнавальну, емоційну та поведінкову готовність індивідів до цих подій. Зауважимо, що «...стосовно стійких малих груп соціальні очікування відображають об'єктивну необхідність узгоджених дій: від кожного члена очікується певний склад думок, почуттів і вчинків, що відповідають його місцю в системі спільної діяльності» [12, с.455].

Приходимо до висновку, що досліджуване поняття «соціальні очікування» знаходиться у родо-видових зв'язках із вищезазначеними. Первинними поняттями є «expectatio» та «expectation». Поняття «очікування», як дослівний переклад – є загальною категорією, яка охоплює широке семантичне поле і почасти вживається як узагальнююче поняття. Поняття «соціальні очікування» є досліджуваною категорією, яка розробляється, має низку ознак, властивостей. Для кращого сприйняття побудуємо графічну візуалізацію родо-вихових зв'язків поняття «соціальні очікування» (рис.1.).

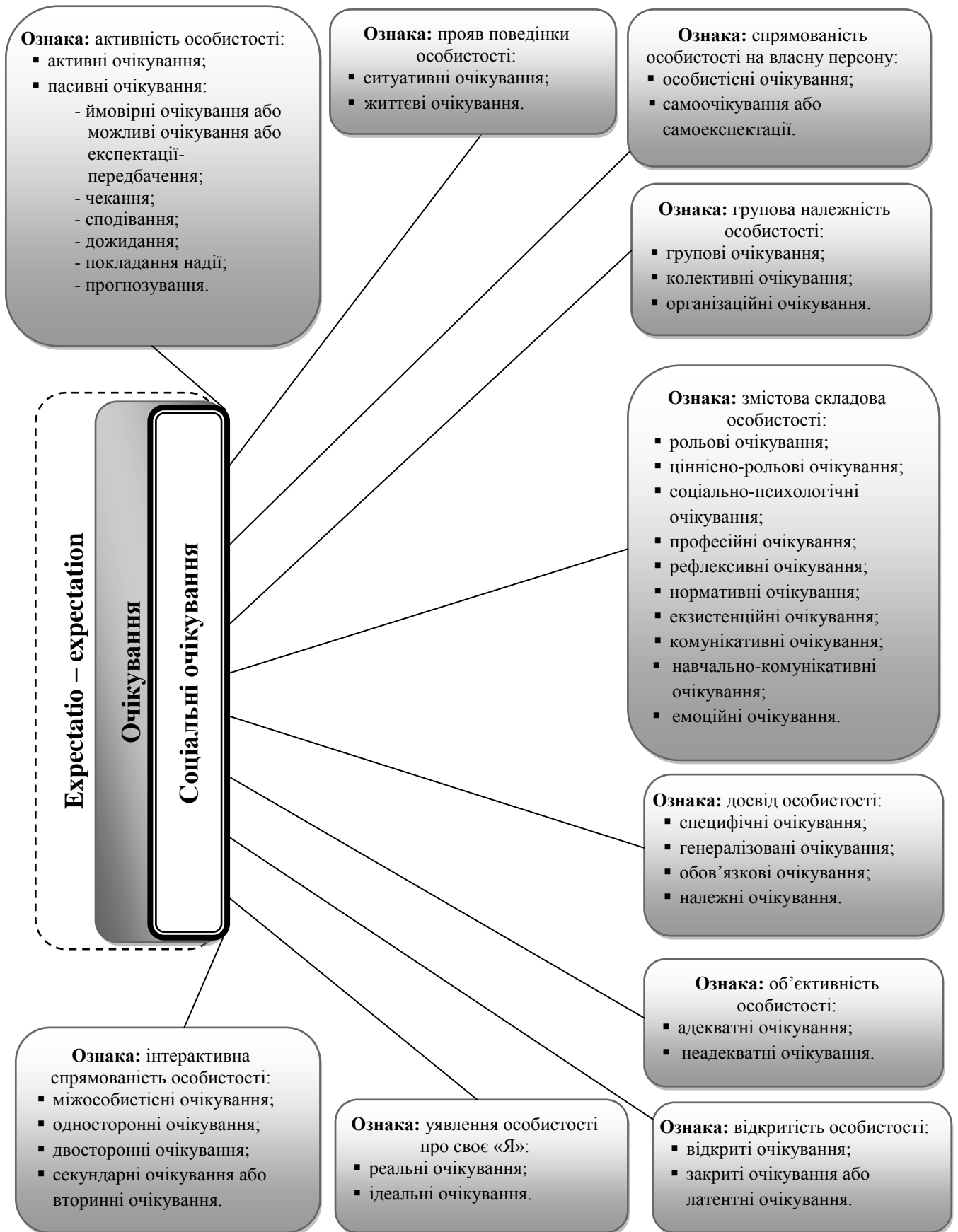

Рис.1. Графічна візуалізація родо-видових зв'язків поняття «соціальні очікування»

Найбільше поле «expectatio – expectation» є первісним семантичним полем, воно виокремлене штриховою лінією. Саме ці поняття ми вважаємо первинними, вони набули активного розвитку і широкого вжитку. Наступна категорія «очікування», виокремлена сірим фоном – вона є перехідною і узагальнюючою категорією, яка також має широке вживання і не тільки у науковій літературі, а й повсякденному спілкуванні. «Соціальні очікування» – досліджувана категорія, семантичне поле якої, охоплює всі інші очікування, які утворилися у результаті наукових пошуків, досліджень, розробки вихідної категорії. Встановлюючи родо-видові зв'язки всіх інших очікувань, які згадані у переліку, ми прийшли до висновку, що необхідно виокремити ознаки соціальних очікувань, і вже за цими ознаками систематизувати їх і показати, як ті чи інші очікування виникали і розвивалися як різновид соціальних очікувань.

Виокремлено такі ознаки соціальних очікувань : активність особистості, прояв поведінки особистості, спрямованість особистості на власну персону, групова належність особистості, змістова складова особистості, досвід особистості, об'єктивність особистості, відкритість особистості, уявлення особистості про своє «Я», інтерактивна спрямованість особистості. Виокремлення ознак соціальних очікувань дозволяє систематизувати весь перелік схожих понять і є першим кроком у створенні типології соціальних очікувань.

За ознакою «активність особистості» виокремлюємо активні і пасивні очікування. У англomовній літературі активні очікування позначають терміном «експектації» (з англ. «expectation»). До пасивних очікувань відносимо: ймовірні очікування, чекання, сподівання, дождання, покладання надії, прогнозування. Всі інші очікування відносяться у цьому дихотомічному поділі («активні очікування – пасивні очікування») до активних очікувань. На наш погляд немає сенсу їх всіх перелічувати. Розглянемо детально різновиди пасивних очікувань. У англomовній літературі «expectancy» – «ймовірне очікування», «wait» – «очікування»

також, але в розумінні чекання когось або чогось. Ймовірне очікування – це прогнозування, яке носить, як і чекання когось чи чогось, пасивний характер [14; 15]. У Новому тлумачному словнику української мови «сподіватися» – чекати кого-, що-небудь; дождити, очікувати; розраховувати, покладати надію на що-небудь; надіятися, плекати надію [6, с.337]. Ми вважаємо «сподівання» пасивною формою соціальних очікувань. Але С.П.Тищенко досліджувала особистісні сподівання як форму прояву самосвідомості. Авторка зазначає «...особистісні соціальні сподівання відображають один із механізмів, що сприяє перетворенню зовнішніх соціальних впливів у внутрішні регулятори поведінки. Ці сподівання, на відміну від групових соціальних сподівань, які часто називають потенційними вимогами соціальної групи до індивіда, а інколи груповими експектаціями, тісно пов'язані із самосвідомістю особистості» [11, с.110]. Ми бачимо, що вона їх наділяє статусом «соціальні». Без сумніву, всі очікування людини є соціальними, оскільки вони виникають у соціумі, тому виокремлені нами ознаки у цьому контексті є доцільними. Далі зазначається «...особистісні сподівання, або очікування, виникають як реакція-відповідь на сподівання (очікування) групи, їх логічно називати вторинними або секундарними соціальними сподіваннями» [11, с.111].

Секундарні очікування або вторинні очікування, міжособистісні очікування, односторонні очікування, двосторонні очікування ми виокремили за ознакою – інтерактивної спрямованості особистості. Очікування у взаєминах суб'єкта і об'єкта, на думку М.Гомелаурі, характеризуються одностайністю, і спрямовані від суб'єкта до об'єкта ($S \rightarrow O$). Він умовно позначає учасників взаємодії P_1 та P_2 і виокремлює такі очікування: очікування P_1 стосовно P_2 ; очікування P_2 стосовно P_1 ; очікування P_1 стосовно очікувань P_2 ; очікування P_2 стосовно очікувань P_1 . Автор зазначає, що «...односторонні очікування індивіда стосовно об'єкта можуть формуватися і впливати на його поведінку несвідомо, на рівні прогнозованої

роботи мозку, в той час як соціальні очікування не можуть створюватися без участі свідомості» [2, с.128].

Низка ознак носить дихотомічний характер і є умовним виокремленням, зокрема за об'єктивністю особистості: «адекватні очікування» і «неадекватні очікування»; за відкритістю особистості: відкриті очікування і закриті очікування або латентні очікування.

Найбільшу групу складають соціальні очікування виокремлені за ознакою змістової складової особистості. Очікування віднесені до цієї групи можуть мати досить широку варіативність. Оскільки змістова ознака вказує на те, що очікування можуть відноситися до будь-якої сфери особистості, мати інтегративний зміст, конкретизувати первинне родове поняття. Зазначимо, що «ціннісно-рольові очікування» конкретизують «рольові очікування», «навчально-комунікативні очікування» – «комунікативні очікування», і приходимо до неочікуваного, але логічного висновку, що «соціально-психологічні очікування», досліджувані автором [7] і низкою інших науковців [1; 2], є конкретизацією первинного родового поняття «соціальні очікування».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Нами здійснена спроба науково-категорійного аналізу поняття «соціальні очікування», а саме реалізовано початковий етап цього аналізу – виявлення родо-видових зв'язків. Побудована графічна візуалізація родо-видових зв'язків поняття «соціальні очікування». Встановлено родо-видові зв'язки всього переліку понять очікувань, виокремлено ознаки очікувань, і вже за цими ознаками систематизовано їх і показано, як ті чи інші очікування виникали і розвивалися як різновид соціальних очікувань.

Зазначено, що «соціально-психологічні очікування» є конкретизацією первинного родового поняття «соціальні очікування». Безумовно, зазначені вище висновки, припущення, потребують апробації і продовження наших

наукових пошуків у контексті теоретико-методологічного аналізу проблеми соціальних очікувань.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості / М.Й.Боришевський. – К.: СКО «Беркут», 2000. – 63с.
2. Гомелаури М.Л. Вопросы мотивационного значения социальных ожиданий / М.Л.Гомелаури. – Тбилиси, 1968. – 172 с.
3. Горноста́й П.П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности: [монография] / П.П.Горноста́й. – К.: Интерпресс ЛТД, 2007. – 312с.
4. Желтикова И.В., Гусев Д.В. Ожидание будущего: утопия, эсхатология, танатология: [монография] / И.В. Желтикова, Д.В. Гусев. – Орел: Изд-во ОГУ, 2011. – 172 с.
5. Михальская А.К. Значение и толкование слова Экспектация – Е.Словарь. [Электронный ресурс] – Режим доступа к статье: http://eslovar.com.ua/pedagogicheskoe_rechevedenie/page/ekspektatsiya.282/
6. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / [уклад. Яременко В.В., Сліпущко О.М.]. – К. : Аконіт, – (Серія «Нові словники»). Т.4. – 1999.– 941с.
7. Попович І.С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах. – Херсон: ВАТ ХМД, 2009. – 240 с.
8. Русско-украинский словарь. В трёх томах. [изд. 2-е, испр.]. К.: ГР «УСЭ». – Т. 2. – 1980. – 924 с.
9. Святий Августин. Сповідь [пер. з французької Ю.Мушак, стаття С.Здіорук, VII, 17]. – К.: Основи, 1996. – 320 с.
- 10.Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: [монографія] / Т.М.Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
- 11.Тищенко С.П. Особистісні сподівання як форма прояву самосвідомості / С.П.Тищенко // Психологія: [респ. наук.-метод. зб.] – К.: Рад. школа, 1976. – В. 15. – С 108–115.

- 12.Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л.Ф.Ильичев, П.Н.Федосеев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов.–М.:Сов. энциклопедия, 1983.– 840 с.
- 13.Філософський словник / За ред. акад. Шинкарука В.І. – К.: 2-е вид. Гол. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
- 14.Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. – Engl. C1. (HJ): Prentice-Hall, 1986. – 617 p.
- 15.Rotter J. B. Social leaning and clinical psychology. – Engl. C/. (NJ) : Prentice-Hall, 1954. – 242 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Borishevs'kij M.J. Nacional'na samosvidomist' u gromadjans'komu stanovlenni osobistosti / M.J.Borishevs'kij. – K.: SKO «Berkut», 2000. – 63s.
2. Gomelauri M.L. Voprosy motivacionnogo znachenija social'nyh ozhidaniy / M.L.Gomelauri. – Tbilisi, 1968. – 172 s.
3. Gornostaj P.P. Lichnost' i rol': Rolevoj podhod v social'noj psihologii lichnosti: [monografija] / P.P.Gornostaj. – K.: Interpress LTD, 2007. – 312s.
4. Zheltikova I.V., Gusev D.V. Ozhidanie budushhego: utopija, jeshatologija, tanatologija: [monografija] / I.V. Zheltikova, D.V. Gusev. – Orel: Izd-vo OGU, 2011. – 172 s.
5. Mihal'skaja A.K. Znachenie i tolkovanie slova Jekspektacija – E.Slovar'. [Jelektronnyj resurs] – Rezhim dostupa k stat'e: http://eslovar.com.ua/pedagogicheskoe_rechevedenie/page/ekspektatsiya.282/.
6. Novij tlumachnij slovník ukraïns'koï movi: u 4 t. / [uklad. Jaremenko V.V., Slipushko O.M.]. – K. : Akonit, – (Serija «Novi slovníki»). T.4. – 1999.– 941s.
7. Popovich I.S. Social'no-psihologichni ochikuvannja v ljuds'kih vzaeminah. – Herson: VAT HMD, 2009. – 240 s.
8. Russko-ukraïnskij slovar'. V trjoh tomah. [izd. 2-e, ispr.]. K.: GR «USJe». – T. 2. – 1980. – 924 s.
9. Svjatij Avgustin. Spovid' [per. z francuz'koï Ju.Mushak, stattja S.Zdioruk, VII, 17]. – K.: Osnovi, 1996. – 320 s.
10. Titarenko T.M. Zhittevij svit osobistosti: u mezhah i za mezhami budennosti: [monografija] / T.M.Titarenko. – K.: Libid', 2003. – 376 s.

11. Tishhenko S.P. Osobistisni spodivannja jak forma projavu samosvidomosti / S.P.Tishhenko // Psihologija: [resp. nauk.-metod. zb.] – K.: Rad. shkola, 1976. – V. 15. – S 108–115.
12. Filosofskij jenciklopedicheski slovar' / Gl. red. L.F.Il'ichev, P.N.Fedoseev, S.M.Kovalev, V.G.Panov. – M.: Sov. jenciklopedija, 1983. – 840 s.
13. Filsofs'kij slovník / Za red. akad. Shinkaruka V.I. – K.: 2-e vid. Gol. red. URE, 1986. – 800 s.
14. Bandura A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. – Engl. C1. (HJ): Prentice-Hall, 1986. – 617 p.
15. Rotter J. B. Social leaning and clinical psychology. – Engl. C/. (NJ) : Prentice-Hall, 1954. – 242 p.

I.S.Popovych. Scientifically-category analysis of the concept «social expectations». The attempt of analysis of concept «social expectations» is carried out in the article. Scientific works are systematized after directions about the investigated phenomenon. The family-kind copulas of all list of concepts that outline semantic space of concept «social expectations» are set in a historical aspect. Graphic visualization of these connections is built. Logically, that the investigated concept «social expectations» is in family-kind copulas with primary family concepts «expectation» and «expectation». A concept «expectation» is analysed.

Such signs of expectations are distinguished: activity of personality, display of behavior of personality, orientation of personality on an own person, group belonging of personality, semantic constituent of personality, experience of personality, objectivity of personality, openness of personality, presentation of personality about the «self», interactive orientation of personality. Development of varieties of social expectations is systematized and shown. It is marked that «social-psychological expectations» are the specification of primary family concept «social expectations».

Key words: concept «social expectations», scientifically-category analysis, family-kind copulas, primary family concept.